

**НАСТАВНА
ПРОГРАМА**

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

Животни вештини
I – III одделение

I, II, III ОДДЕЛЕНИЕ

Скопје, 2008

**ДЕВЕТГОДИШНО
ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ**

ВОВЕД

Наставната програма по *живојќни вештини* има за цел да придонесе за личниот, емоционалниот и социјалниот развој на учениците, на тој начин што го помага развојот на психосоцијалните вештини, оспособувајќи ги учениците за успешно справување со предизвиците на секојдневниот живот. Психосоцијалните вештини имаат важна улога во промовирање на здравјето на учениците во целина - во обезбедување на нивната физичка, ментална и социјална добросостојба.

Наставната програма опфаќа три развојни периоди со по три одделенија, за да се остави простор за флексибилен приод во реализирање на целите и да се одговори на потребите на учениците и актуелните животни ситуации. Во сите три периоди се повторуваат истите пет програмски теми (1. Јас: Личен развој; 2. Јас и ти: Интерперсонални односи; 3. Јас и другите: Општествени односи; 4. Јас и здравјето: Здраво живеење; 5. Јас и околината: Однос со надворешната средина), но дефинирани на различни нивоа (од ниво на препознавање, опишување, именување, набројување и споредување, до ниво на осознавање и заземање мислење и став) и преку различни цели на наставата и различни очекувани резултати.

Дефинираните цели на секоја тема посветена на образованието за животни вештини се дадени глобално и со конзистентна структура условена од возраста на учениците, нивните можности за прифаќање, разбирање или воочување на појавите, односите и личното учество во настаните од секојдневниот живот. Развојните цели се разликуваат за секој период, при што не се конкретизирани на ниво на одделение, затоа што акцентот е ставен на постигнување на очекуваните резултати на крајот од развојниот период, без оглед на тоа во кое одделение се реализирани наставните цели.

За да се реализираат целите на програмата по *живојќни вештини*, знаењата, вештините и ставовите треба да се стекнуваат и практикуваат првенствено во секојдневниот училиштен живот, преку личните и колективните искуства на учениците, користејќи методологија ориентирана кон детето како интерактивна и партиципативна единка во средината во која живее и учи.

Во II и III одделение, програмата по *живојќни вештини* се реализира со еден час неделно (36 часа годишно) на часовите на одделенската заедница. Во I одделение, одделенскиот наставник ја реализира програмата интегрирано со другите наставни предмети.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ЗА РАЗВОЈНИОТ ПЕРИОД ОД I ДО III ОДДЕЛЕНИЕ

Програмска тема: ЈАС: ЛИЧЕН РАЗВОЈ			
<i>Цели</i>	<i>Содржини</i>	<i>Поими</i>	<i>Активности и методи</i>
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> да осознава дека луѓето се разликуваат во однос на своите способности, можности и интереси; да осознава дека луѓето имаат позитивни и негативни карактеристики; да осознава дека луѓето учат од сопствените грешки; да се оспособува да опише што можел/а, знаел/а како помал/а, а што може, знае сега; да се оспособува да претстави пред другите-што знае и умее; да се оспособува да извршува едноставни задачи без помош; да согледува дека верувањето во себе е важно за успешно реализирање на задачите; да согледува дека изведувањето активности соодветни на своите способности и интереси причинува задоволство; да прифаќа дека упорноста е важна за реализирање на задачите. 	<p>Градење самодоверба</p>	<ul style="list-style-type: none"> Лични карактеристики Негативни и позитивни карактеристики 	<p>Работилници за градење самодоверба</p>
<ul style="list-style-type: none"> Да осознава што е семејство и какви видови семејства постојат; да осознава за различните улоги и задачи кои ги имаат луѓето во своите семејства; да осознава кои се неговите/нејзините обврски и права во семејството; да се оспособува да ги опишува и споредува улогите и задачите на членовите во семејството; да се оспособува да ги извршува своите обврски како член на семејството; да прифаќа дека семејството треба да им нуди заштита и сигурност на најмладите членови; да согледува дека во семејството сите имаат обврски што се неопходни за неговото функционирање; да се запознава со основните правила во паралелката и во училиштето; да се оспособува да ги почитува основните правила во одделението и во училиштето и активно да учествува во процесот на нивното донесување и менување; да се оспособува навремено да ги извршува своите училишни обврски; 	<p>Градење слика за себе како член на семејството и како ученик</p>	<ul style="list-style-type: none"> Правила на однесување Права и обврски 	<p>Работилници за градење слика за себе како член на семејството и како ученик</p>

<ul style="list-style-type: none"> • да се оспособува слободно да ги искажува своите мислења и идеи во својата паралелка; • да прифаќа дека треба да се почитуваат донесените правила во одделението и училиштето. 			
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава дека постојат различни видови емоции; • да се оспособува да именува некои свои емоции; • да осознава некои начини на манифестирање на емоциите; • да се оспособува да се опишува како изгледа и што чувствува кога е среќен/а, задоволен/а, тажен/а, лут/а; • да се оспособува да ги изразува своите емоции на различни начини (вербално и невербално); • да согледува дека е покорисно емоциите да се изразуваат отколку да се задржуваат и потиснуваат во себе. 	Препознавање и изразување на сопствените емоции	<ul style="list-style-type: none"> • Радост и тага • Задоволство и незадоволство • Лутина 	Работилници за препознавање и изразување на сопствените емоции
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава дека во животот се случува повреда или загуба на миленик и сл.; • да се оспособува да го искаже своето жалење по загубата; • да согледува дека секому може да се му случи повреда или загуба на миленик. 	Справување со загуба и жалење	<ul style="list-style-type: none"> • Жалење • Загуба 	Работилници за справување со загуба и жалење
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава дека секој човек, независно од возраста доживува успех и неуспех; • да се оспособува да разликува сопствен успех и неуспех во учењето и работата; • да го прифаќа успехот како резултат на нејзините/ неговите лични залагања и труд; • да осознава кому да се обрати во случај на неуспех; • да се оспособува да побара помош при неуспех во учењето или работата. 	Справување со успех/неуспех	<ul style="list-style-type: none"> • Успех и неуспех 	Работилници справување со успех и неуспех
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава некои начини за искажување мислење; • да осознава дека има право на мислење и на искажување на своето мислење; • да се оспособува да го искаже сопственото мислење на различни начини; • да прифаќа дека секој има право на сопствено мислење и на искажување на сопственото мислење. 	Искажување мислење	<ul style="list-style-type: none"> • Право на мислење • Право на искажување на сопственото мислење 	Работилници за поттикнување на искажување на сопственото мислење
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава различни начини за користење на слободното време; • да се оспособува да избере од понудени активности за слободно време; • да согледува дека слободното време може да се искористи за проширување на своите знаења. 	Менаџирање на слободното време	<ul style="list-style-type: none"> • Слободно време • Активности • Игра 	Работилници за користење на слободното време

Програмска тема: ЈАС И ТИ: ИНТЕРПЕРСОНАЛНИ ОДНОСИ			
<i>Цели</i>	<i>Содржини</i>	<i>Поими</i>	<i>Активности и методи</i>
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да осознава дека постојат сличности и разлики меѓу луѓето во физичкиот изглед и во способностите; • да се оспособува да ги препознава сличностите и разликите кои постојат меѓу неа/него и другите во поглед на физичкиот изглед и способностите; • да прифаќа дека постоењето на разлики меѓу луѓето во поглед на физичкиот изглед и способностите не треба да биде основа за меѓусебно подвојување; • да осознава дека луѓето се разликуваат според своето мислење; • да се оспособува да го почитува мислењето на другиот (да не се исмејува, да не го обезвреднува); • да прифаќа дека и мислењето на другите треба да бидат уважени; • да осознава дека луѓето имаат различни потреби; • да прифаќа дека потребите на другите се еднакво важни како и неговите/нејзините. 	Прифаќање сличности и разлики	<ul style="list-style-type: none"> • Сличности и разлики • Право на различно мислење • Почитување на туѓото (различно) мислење 	Работилници за прифаќање сличности и разлики
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава кои се особините на добрите другари; • да ја осознава разликата меѓу пријателство со луѓе и пријателство со животни; • да се оспособува да го опише значењето на другарувањето; • да согледува дека другарите и другарството се важен дел од животот. 	Формирање, одржување и прекинување врски		Работилници за стекнување и одржување на другарството/пријателството
<ul style="list-style-type: none"> • Да ги осознава негативните последици од поткажувањето; • согледува дека поткажувањето не им помага, туку само им штети и на другите и на него/неа; • да се оспособува да се воздржува од поткажувањето; • да се оспособува да разликува лага од вистина. 	Кажување лаги /вистини	<ul style="list-style-type: none"> • Грешка • Ненамерна грешка • Извинување 	Работилници за поттикнување на кажување на вистината
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава со што може да помага дома и на училиште; • да осознава од кого може и треба да бара помош (дома и на училиште); • да се оспособува да помогне кога некој му/ѝ бара помош; • да се оспособува да побара помош кога му/ѝ треба; • да се оспособува да прифаќа помош кога му/ѝ се нуди; • да се оспособува да се заблагодари за пружена помош; • да согледува дека давањето помош е позитивна вредност; • да прифаќа дека треба да му се помогне на соученик со посебни потреби. 	Давање и примање помош	<ul style="list-style-type: none"> • Лага • Вистина • Кодошење /поткажување 	Работилници за давање и примање помош

<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава како непочитувањето правила, незнаењето и невниманието можат да доведат до грешки во постапките кон другите; • да се оспособува да препознае грешка во сопственото однесување кон другите; • да се оспособува да прави разлика меѓу намерни и ненамерни грешки во сопственото однесување кон другите; • да се оспособува да се извини кога ќе згреши; • да согледува дека грешките во однесувањето кон другите треба да се признаат, а не да се игнорираат или негираат; • да прифаќа дека и ненамерните грешки во однесувањето може да имаат негативни последици кај другите. 	Прифаќање и признавање грешки	<ul style="list-style-type: none"> • Помош 	Работилници за прифаќање и признавање на сопствените грешки
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава кои емоции се пријатни, а кои непријатни; • да осознава кои случки предизвикуваат пријатни, а кои непријатни емоции; • да согледува дека емоции влијаат врз однесувањето на луѓето (непријатните-негативно, а пријатните-позитивно); • да се оспособува да изразува љубов кон родител и брат-сестра; • да се оспособува да изразува наклонетост кон наставникот и кон соучениците. 	Справување со емоции	<ul style="list-style-type: none"> • Пријатни и непријатни емоции • Љубов 	Работилници за справување со емоции
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава како се пренесуваат информациите од еден на друг; • да согледува дека при пренесување на информациите од еден на друг настануваат многу грешки; • да осознава што значат различни невербални знаци; • да согледува дека невербалната комуникација може да има и позитивно и негативно влијание врз односите со другите; • да се оспособува да ги разликува невербалните знаци што имаат позитивно влијание врз односите меѓу луѓето од оние што имаат негативно влијание; • да ги осознава правилата на внимателно слушање (не-прекинување и не-упаѓање кога некој зборува); • да се оспособува да сослуша кога некој зборува, без да прекинува и да упаѓа; • да согледува дека со сослушување кога некој зборува се зголемува можноста и самиот/самата да биде сослушан/а од другите; • да ги осознава правилата на изразување кога сака нешто да постигне; • да се оспособува да замоли кога сака нешто да постигне; • да се оспособува да изразува незадоволство без да го навреди/повреди другиот; • да согледува дека добриот збор ги одржува/подобрува односите со другите, а лошиот ги нарушува. 	Комуницирање	<ul style="list-style-type: none"> • Невербална комуникација • Внимателно слушање • Зборови за културно однесување 	Работилници за комуникациски вештини
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава определени видови насилничко однесување (исмејување, навредување, тепање); • да осознава каде може да побара заштита од насилничко однесување кон него/неа; 	Справување со насилничко однесување	<ul style="list-style-type: none"> • Исмејување • Навредување • Тепање 	Работилници за справување со насилничко

<ul style="list-style-type: none"> • да се оспособува да побара помош кога е жртва на насилничко однесување; • да ја согледува потребата да се заштити себеси од насилничкото однесување. 		<ul style="list-style-type: none"> • Заштита 	однесување
<ul style="list-style-type: none"> • Да прифаќа дека конфликтот е дел од секојдневниот живот; • да се оспособува да прави разлика меѓу пријателско и непријателско однесување; • да осознава кое однесување може да предизвика конфликт; • да согледува дека однесувањето на секоја страна во конфликтот влијае врз конфликтната ситуација; • да осознава што е праведно решение на конфликтот; • да се оспособува да применува различни пристапи до праведни решенија во конфликтот; • да согледува дека нерешениот конфликт раѓа негативни чувства и може неповолно да влијае врз односите со другите; • да осознава кои се последиците од нерешениот конфликт по чувствата и односите меѓу луѓето; • да согледува дека решението на конфликтот треба да биде правично и за двете страни. 	Разрешување конфликти	<ul style="list-style-type: none"> • Конфликт • Пријателско и непријателско однесување • Праведно решение 	Работилници за разрешување конфликти

Програмска тема: ЈАС И ДРУГИТЕ: ОПШТЕСТВЕНИ ОДНОСИ			
<i>Цели</i>	<i>Содржини</i>	<i>Поими</i>	<i>Активности и методи</i>
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да осознава дека децата имаат права; • да осознава некои од правата на децата; • да согледува дека сите деца имаат права; • да прифаќа дека сите деца имаат еднакви права; • да осознава дека постои книга (меѓународен документ) во којашто тие права се запишани; • да се оспособува да препознае некои детски права и кога се прекршени; • да се оспособува да бара заштита при прекршување на некои од своите права. 	Познавање на правата на децата	<ul style="list-style-type: none"> • Права на децата • Почитување права 	Работилници за правата на децата
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава дека постојат разлики меѓу луѓето (расни, полови); • да се оспособува да покаже почит кон разликите меѓу луѓето; • да ја прифаќа различноста како позитивност; • да прифаќа еднаков однос кон другите без разлика на сличностите и разликите. 	Почитување на другите (недискриминација)	<ul style="list-style-type: none"> • Еднаквост • Разлики • Почитување на разлики 	Работилници за почитување на другите

<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава за постоење на различни релации што се воспоставуваат меѓу луѓето (семејни, другарски, брачни); • да ја согледува користа од соработката и поддршката; • да осознава примери за соработка и поддршка меѓу луѓето; • се оспособува да ги споделува своите интереси, потреби со другите; • се оспособува да покажува интерес за своите врстници; • се оспособува да ги слуша потребите и интересите на другарчињата. 	Меѓусебно поддржување и соработка	<ul style="list-style-type: none"> • Споделување • Поддршка 	Работилници за поддршка и соработка
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава кои се целите на постоењето и функционирањето на групата; • да осознава кои се активности на групата; • да ги запознава елементарните постапки (процедури) за донесување одлуки; • да се оспособува да го искаже своето мислење; • да се оспособува да постави барање; • да се оспособува да го застапува своето барање; • да се оспособува да ги сослуша другите и да ги почитува нивните мислења. 	Донесување одлуки во група	<ul style="list-style-type: none"> • Одлука • Постапка 	Работилници за групно одлучување
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава што се смета за добро, а што за лошо (прифатлива и неприфатливо) постапување; • да се оспособува да избира меѓу правилни и неправилни видови активности; • да осознава дека може да има сопствено видување и постапување различно од групата; • да се оспособува да формулира сопствен став/мислење; • да согледува дека може да се биде поинаков/поинаква од групата; • да одобрува и прифаќа поинаквост; • да сака да учествува и да испробува нови искуства. 	Одолување на социјални притисоци	<ul style="list-style-type: none"> • Прифатливо/ правилно и неприфатливо/ неправилно постапување • Поинаков/поинаква од другите 	Работилници за одолување на социјални притисоци
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава некои правила и процедури што важат во односите меѓу луѓето (во семејството, во одделението, во училиштето, во групата за играње); • да се оспособува да предлага правила на однесување; • да ги осознава последиците од непочитувањето/ прекршувањето на правилата; • да се оспособува да дава идеи за санкции при непочитување на правилата; • да прифаќа постоење на правила и санкции за нивно прекршување; • да осознава дека се учи од грешките; • да се оспособува да ја согледа сопствената грешка. 	Преземање одговорност за постапките	<ul style="list-style-type: none"> • Правила на однесување • Лични должности и одговорности • Последици од непочитување на правилата 	Работилници за преземање одговорност
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава за убавите нешта во својата земја (туристички и други атракции); • да се оспособува да ја претстави својата земја во позитивно светло (во рамките на своите знаења); • да ги осознава симболите на сопствената земја; • да прифаќа да ги почитува симболите на идентитетот на сопствената земја. 	Градење позитивен однос кон својата земја	<ul style="list-style-type: none"> • Национални симболи 	Работилници за градење национален идентитет
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава за постоењето на различни народи; • да осознава за некои големи достигнувања на современиот свет (лет на месецот, борба со некои болести, борба против сиромаштијата). 	Градење чувство за	<ul style="list-style-type: none"> • Свет • Народ 	Работилници за градење чувство на

<ul style="list-style-type: none"> • Да прифаќа да учествува во активности со кои се одбележуваат светски денови; • да ја прифаќа припадноста на светската човечка заедница; • да сфаќа дека Земјата е заеднички дом на сите луѓе кои живеат на неа. 	<p>општо-цивилизациска припадност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Сиромаштија 	<p>припадност кон човештвото</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава за постоење на различни медиуми (пишани, електронски); • да осознава како се пренесуваат пораките низ различни медиуми; • ја согледува важноста на медиумите; • согледува дека не се сите информации наменети за деца; • осознава за пишани медиуми наменети за неговата/ нејзината возраст; • се оспособува да консултира пишани медиуми за деца; • осознава за емисии на електронските медиуми наменети за неговата/ нејзината возраст; • се оспособува да препознае емисии за деца; • се оспособува да разликува корисни од некорисни емисии; • се оспособува да искаже интерес за конкретни емисии/ информации; • прифаќа дека има корисни и некорисни емисии. 	<p>Развивање критички однос кон медиумите</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Медиуми • Пренесување информации • Емисии 	<p>Работилници за развивање критички однос кон медиумите</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава дека постојат луѓе кои им помагаат на други луѓе; • да се оспособува да препознае луѓе кои им помагаат на други луѓе; • да осознава примери од животот и од приказните за „херои“ од секојдневниот живот; • да посакува да биде како луѓето кои им помагаат на други луѓе; • да осознава различни начини со кои луѓето го подобруваат животот и го прават поубав за сите; • да ја согледува важноста на активностите со кои им се подобрува и разубавува животот на луѓето. 	<p>Позитивни модели на идентификација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Херои • Помагање на другите 	<p>Работилници за прифаќање позитивни модели на идентификација</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава луѓе од кои може да побара заштита кога е загрозен/загрозена; • се оспособува да побара помош од конкретни луѓе; • се оспособува да го искаже проблемот што го има и за кој бара помош; • да верува дека може да добие заштита и помош од одредени луѓе. 	<p>Користење на институциите за заштита и безбедност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Заштита • Безбедност • Институции за заштита и безбедност 	<p>Работилници за користење на институциите за заштита и безбедност</p>

Програмска тема: ЈАС И ЗДРАВЈЕТО: ЗДРАВО ЖИВЕЕЊЕ			
<i>Цели</i>	<i>Содржини</i>	<i>Поими</i>	<i>Активности и методи</i>
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да осознава за различни видови здрава храна; • да се оспособува да разликува здрава од нездрава храна; • да осознава како правилно се консумира храната (жешко-студено); • да осознава дека определена храна може да предизвика алергии кај некои луѓе; • да се оспособува да ја идентификува храната што е штетна по неговото/нејзиното здравје; • да ја согледува потребата за пиење вода; • да се оспособува правилно да ја консумира храната (цвакање); • да согледува дека зеленчукот и овошјето се неопходен дел од дневната исхрана; • да согледува дека јадењето брза храна и грицки има негативни последици; • да согледува дека претераното јадење шеќери ги расипува забите. 	<p>Стекнување навики за здрава исхрана</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Здрава и нездрава храна • Консумирање храна 	<p>Работилници за стекнување навики за здрава храна</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава што е лична хигиена (миење заби, раце, лице, коса, тело, сечење нокти, чешлање...); • да ги осознава средствата за одржување основна лична хигиена; • да осознава дека со личната хигиена се уништуваат бактериите и вирусите што предизвикуваат болести; • да прифаќа дека одржувањето на лична хигиена е важно за здравјето; • да осознава зошто предметите за лична хигиена се користат индивидуално (четка за заби, пешкир, чешел); • да се оспособува редовно да практикува хигиенски навики (да мие раце пред јадење, по користење тоалет, по влегување од надвор...); • да се оспособува самостојно да мие заби, раце, лице; • да се оспособува да користи тоалет; • да согледува дека одржувањето на основната лична хигиена е лична одговорност; • да ја прифаќа личната хигиена како позитивна карактеристика. 	<p>Водење грижа за личната хигиена</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Лична хигиена 	<p>Работилници за стекнување навики за водење грижа за личната хигиена</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава некои болести и како може да се разболе (настинки, сипаница, жолтица); • да се оспособува да препознае манифестации на нездрава состојба (кашлање, покачена температура, пролив, повраќање, течење крв, отоци,...); • да осознава како се пренесуваат болести преку вируси и бактерии; 	<p>Превенција од болести и заболувања</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Пренесување на болести • Заштита од заболување 	<p>Работилници за превенција од болести и заболувања</p>

<ul style="list-style-type: none"> • да се оспособува да користи едноставни заштитни мерки за да не ги разболи другите (да става рака на уста кога кива, да користи марамче за нос...); • да осознава кој е одговорен за лекување од болести; • да прифаќа совети од возрасните за заштита од болести и заболувања (соодветна облека, чист воздух, земање витамини...); • да прифаќа совети од возрасните за лекување од болести (земање лекови, пиење течности...). 			
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава како се раѓаат деца; • да се оспособува да разликува машко и женско според биолошката градба; • да ја прифаќа половата различност. 	Развивање свест за сексуалното здравје	<ul style="list-style-type: none"> • Раѓање деца • Полови разлики 	Работилници за сексуалното здравје

Програмска тема: ЈАС И ОКОЛИНАТА: ОДНОС СО НАДВОРЕШНАТА СРЕДИНА			
<i>Цели</i>	<i>Содржини</i>	<i>Поими</i>	<i>Активности и методи</i>
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да осознава кои предмети (струја, оган, хемикалии, лекови, оружје), животни (скитници, инсекти, пајаци) и растенија (боцки, бобинки, коприви) од потесната околина се опасни и што можат да го/ја повредат; • да ги осознава елементарните знаци за опасност и предупредување; • да осознава за опасни постапки (однесување со непознати), и ситуации (толпи, сообраќај) со кои може да се соочи на одделни места (стадион, концерт, игралиште); • да се оспособува да препознава предмети/ситуации/животни/ растенија што се опасни по безбедноста; • да согледува дека одредени однесувања на конкретни места и во конкретни ситуации можат да бидат опасни; • да осознава правила на однесување во конкретни ситуации и на конкретни места (на улица, во училиница, во ходник, во двор, на игралиште, во автомобил, на велосипед); • да се оспособува да го прилагоди своето однесување на конкретното место/ситуација; • да ја согледува потребата од постоење безбедносни правила и забрани; • да се оспособува да почитува правила на безбедно однесување пропишани за одредени места/ситуации; • да ја прифаќа потребата од прилагодување на сопственото однесување заради лична безбедност. 	Безбедно однесување во средината	<ul style="list-style-type: none"> • Опасни предмети, животни, инсекти • Опасни постапки на луѓе (непознати лица) • Правила на безбедно однесување 	Работилници за безбедно однесување во околината
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава каде треба да се фрлаат отпадоци; 	Грижа за	<ul style="list-style-type: none"> • Хигиена во 	Работилници

<ul style="list-style-type: none"> • да осознава што треба да се прави за да се одржува хигиената во домот (не газење со валкани чевли, средување на собата, катчето), училницата (средување на клупата) и во тоалетните простории (пуштање вода, нефрлање предмети, соодветно користење на санитарииите); • се оспособува да придонесе во одржувањето на хигиената во училницата (да не валка, да раскрева...); • да прифаќа лична одговорност во одржување на хигиената во непосредното окружување. 	Хигиената во околината	домот и училницата <ul style="list-style-type: none"> • Лична одговорност 	за развивање свест за грижа за хигиената во околината
<ul style="list-style-type: none"> • Да ги осознава последиците од оштетување на растенијата; • да ги осознава неопходните услови за одгледување растенија; • да се оспособува да одгледува растение; • да се оспособува да разликува соодветно од несоодветно однесување кон растенијата и кон животните; • да прифаќа дека е потребно соодветно однесување кон растенијата; • да осознава кои животни можат да бидат домашни миленичиња и како се постапува со нив; • да осознава кои постапки претставуваат малтеретирање на животните • прифаќа дека кон животните треба хумано да се однесува, како и кон сите живи суштества. 	Градење позитивен однос кон растенијата и животните	<ul style="list-style-type: none"> • Растенија • Животни • Домашни миленичиња 	Работилници за градење позитивен однос кон растенијата и животните
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава со што може да се разубави просторот; • се оспособува да учествува во разубавување на училницата; • се оспособува да дава предлози за украсување на училишниот простор во одредени пригоди и поводи; • согледува дека престојот во убава околина создава пријатни чувства. 	Подобрување, одржување и разубавување на околината	<ul style="list-style-type: none"> • Разубавување на просторот • Украсување на просторот 	Работилници за подобрување, одржување и разубавување на околината
<ul style="list-style-type: none"> • Да осознава дека водата и електричната енергија не се ограничени; • да сфаќа дека водата за пиење и другите природни ресурси можат да се потрошат; • да осознава на кој начин водата и електричната енергија можат да се заштедат; • да осознава некои загадувачи на воздухот и водата; • да осознава кога не треба да се пие вода од чешма и зошто не смее да се пие бунарска вода; • да се оспособува да разликува нечиста од чиста вода за пиење; • да се оспособува рационално да ја користи водата и електричната енергија; • да ја сфаќа одговорноста на човекот во заштитата на животната средина; • да сфаќа дека егзистенцијата на човековиот вид и сите други живи суштества зависи од сочувување на глобалните еко-системи; • да сфаќа дека треба да се ограничи употребата на загадувачки технологии (спрејови, 	Заштита на планетата Земја	<ul style="list-style-type: none"> • Загадувачи на природата; • Човекот како загадувач и заштитник на Земјата 	Работилници за развивање свест за заштита на планетата Земја

2. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Дефинираните цели на програмата за *живојќни вештини* се фокусирани на јас-концептот, што значи дека носечка дидактичко-методска основа на нивната реализација се активностите кои произлегуваат од потребите, можностите и интересите на учениците од I до III одделение (6-8 години). Од целите на програмата произлегуваат методи и активности кои се во функција на стекнување и развој на знаења, вештини и ставови соодветни на возраста на учениците.

Одделенскиот наставник како реализатор на оваа програма треба да ги користи следните основни извори за активностите на учениците:

- спонтан разговор меѓу учениците;
- иницирање разговор меѓу учениците на теми од секојдневниот живот;
- користење на искуствата кои учениците ги стекнале во различни животни ситуации;
- фокусирано набљудување на однесувањето на учениците во текот на наставниот час и надвор од одделението;
- наменски текстови во кои се навестува проблем, дејство со различни пораки и цели дефинирани во програмата;
- драматизации, играње улоги, креативно изразување и други извори во вид на настани и случки меѓу учениците во одделението, актуелни настани во паралелката, во училиштето и во пошироката околина.

Целите наведени по програмата за *живојќни вештини* се надоврзуваат на голем дел од целите предвидени по другите наставни програми и понекогаш може да делуваат и слично или идентично на нив. Оваа можност наставникот може да ја искористи за нивно интегрирање преку јасна идентификација на реализираните цели од *живојќни вештини*.

За реализацијата на целите на оваа програма одделенскиот наставник треба да организира и дизајнира работилници во кои процесите на учење ќе се одвиваат спонтано, релаксирано и без методска ригидност, во пријатна и опуштена атмосфера во училницата, во која учениците слободно и со задоволство ќе изнесуваат свои идеи и ќе ги прифаќаат и почитуваат идеите на соучениците. Програмата предвидува реализација на работилници што ќе ги поттикнуваат учениците да користат различни извори и техники преку кои ќе ги прошируваат своите сознанија, ќе разменуваат искуства, ќе изнесуваат свои мислења и ќе аргументираат, ќе се договараат, ќе нудат решенија на проблемски ситуации итн.

При реализација на програмата по *живојќни вештини* наставникот треба да поаѓа од:

- развојните цели и очекуваните резултати за периодот од I до III одделение;
- потребите, можностите и интересите на учениците во паралелката со која работи;
- актуелните настани и животни ситуации во паралелката, во училиштето и во поширокото окружување.

Услов за успешна реализација на програмата е тимската работа, особено при промена на наставникот и при премин од едно одделение во друго и од еден развоен период во друг. Доколку програмата во рамките на еден развоен период ја реализираат различни наставници, наставникот од претходната година е должен да даде преглед на реализираните цели и остварените резултати на наставникот кој ја презема паралелката.

За секој развоен период од програмата е подготвен соодветен прирачник со примери на работилници од каде наставниците можат да црпат идеи за непосредна реализација на целите на програмата.

3. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, ангажираноста на учениците, посветеноста во работата, како и тимската работа (формативно оценување).
Учениците за оваа програма не се оценуваат со оценки.

4. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на нормативите за простор и наставните средства за I, II и III одделение (I одд.: Норматив донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-4061/1 од 31.05.2007 година и за II и III одделение со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година).

5. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Програмата по животни вештини од I до III одделение може да ја изведува лице кое ги исполнува условите за одделенска настава.

6. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

На крајот од првиот развоен период (на крајот од III одделение), од ученикот/ученичката се очекува:

- ◆ да има позитивна слика за себе;
- ◆ да се гледа себеси како член на семејството и како ученик;
- ◆ да може да ги препознава сопствените емоции и да ги изразува на различни начини;

- ◆ да може да се соочи со загуба на миленик и да се справи со тагата и жалењето по тој повод;
- ◆ да може да разликува сопствен успех и неуспех во учењето и го прифаќа успехот како резултат на личните залагања;
- ◆ да прифаќа дека секој има право на сопствено мислење и право да го искаже сопственото мислење;
- ◆ да знае дека слободното време може да се користи на различни начини и со различни цели;
- ◆ да ги прифаќа разликите меѓу луѓето во поглед на физичките карактеристики, способностите и потребите;
- ◆ да ги прифаќа другарите и другарувањето како важен дел од животот;
- ◆ да умее да разликува лага од вистина и да може да се воздржува од кодошење;
- ◆ да може да помогне кога некој му/ѝ бара помош и може да побара помош кога му/ѝ треба;
- ◆ да умее да се заблагодари за пружена помош, да се извини кога ќе згреши и да замоли за да добие нешто;
- ◆ да прави разлика меѓу намерни и ненамерни грешки во сопственото и туѓото однесување и ги согледува негативните последици од направените грешки;
- ◆ да ги поврзува пријатните и непријатните емоции со настаните како причина и со однесувањето како последица;
- ◆ да може внимателно да сослуша, без да прекинува и да упаѓа во збор;
- ◆ да знае кои облици на вербално и неварбално изразување се деструктивни и да може да се воздржи од нивно користење;
- ◆ да препознава насилничко однесување и да умее да се заштити од него и да побара помош доколку е жртва на насилничко однесување;
- ◆ да може да понуди решение на конфликтот кое е правично и за двете страни;
- ◆ да препознава некои детски права и да умее да побара заштита при нивно прекршување;
- ◆ да ја прифаќа потребата од еднаков однос кон другите, без разлика на сличностите и разликите;
- ◆ да умее да ги споделува своите интереси и потреби со другарите и може да ги сослуша нивните интереси и потреби;
- ◆ да ги знае елементарни постапки за донесување одлуки во група и може да учествува со нивното донесување;
- ◆ да прифаќа дека може да се биде поинаков/ва од другите членови на врсничката група, особено кога треба да се избере меѓу правилни и неправилни видови активности;
- ◆ да може да предлага правила на однесување и да ги согледа сопствените грешки во однесувањето;
- ◆ да умее да ја претстави својата земја во позитивно светло и да ги почитува симболите на националниот идентитет;
- ◆ да знае за постоењето на различни народи и за некои големи достигнувања на современиот свет;
- ◆ да разликува корисни од некорисни и соодветни од несоодветни емисии и медиумски информации;
- ◆ да се идентификува со позитивни херои (луѓе кои им помагаат на другите);
- ◆ да знае од кого може да побара заштита кога е загрозен/загрозена и умее да го стори тоа;
- ◆ да разликува здрава од нездрава храна и знае како правилно се консумира храната;
- ◆ да се оспособува редовно да ги практикува основните хигиенски навики;
- ◆ да умее да користи едноставни заштитни мерки за да не ги разболи другите и прифаќа совети од возрасните за заштита и лекување од болести и заболувања;
- ◆ да разликува машко и женско според биолошката градба и да знае како се раѓаат деца;

